mortui sunt, suo tamen fuisse sanguine baptizatos, & quod in infantum baptismate aliena fides facit, hoc in his peruersam tyranni voluntatem pro Christo eos occidentis effecisse, quantumque ipse obfuit, tantum illis Herodis crudelitatem profuisse, Iren. libro tertio capite octauo, Iustinus quæst. 13. ad Orthod. Cyprian. libro 4. epistol. 6. Origen. homilia in Matth. Hilarius in comment. Chrysost. hom. 2. in varios Euangelist. Eusebius Emissen. Augustin. libr. 3. de expositione symb. cap. 4. & libro. 13. de ciuitate, c. 7. Prudentius in hymno de Epiphania, Fulgentius de Epiph. & libro 1. de fide ad Petrum capite 3. & 39. Leo serm. 1. de Epiph. Bernardus in serm. de Innocentibus, & hom. in Cantica. 66.

19. *Defuncto autem Herode.*] Quo morbo extinctus fuerit, scribit Iosephus libro 17. Ant. capite 8. & lib. 1. de bello Iud. capite 21. & Hegesip. libr. 1. capit. 45. & Euseb libro 1. hist. eccles. c. 8. qui & illud addit ob ne fariam cædem infantum tam infami genere morbi fuisse cõfectum.

20. *Surge & accipe.* Vide vers. 13.

21. *Defuncti sunt enim.*] Syllepsis est, qua de vno loquens vtitur numero plurium. Vnus Herodes mortuus erat, sed multi carnifices eius iussu quærebant animam pueri. Animam ab Hebræis pro vita poni, notius est, quam vt quisquam possit ignorare.

22. *Audiens autem quod Archelaus regnaret.*] Nouem Herodes vxores habuit. Ex duabus, altera consobrina, altera fratris filia, nullos suscepit filios. Ex aliis nouem filios procreauit, Alexandrum, Aristobulum, Antipatrum, Herodem, Antipam, qui & ipse postea Herodis cognomentum accepit, Archelaum, Herodem alterum, Philippum, Phasellum, filias tres, Roxanem, Salomem, & Olympiadem, Iosephus libro 17. Antiqui. capite 1. & libro 18. capite 7 & libro 1 de bello Iudaico ca. 18. Ex filiis, duos primos strangulauerat libro 16. Ant. c. 17. & l. 1. de bello Iud. cap. 17. Tertium Antipatrum, quinque ante mortem suam diebus occidit, libro 17. Ant. cap. 9. Alii mortui erant. Tres patri Herodi superstites fuerunt Archelaus, Antipas, & Philippus. Duo autem testamenta Herodes fecerat. In priore Antipam regni hæredem scripserat, in posteriore mutata subito voluntate Archelaum Iudææ regem, Antipam Galilææ & Perææ Tetrarcham, Philippum Tetrarcham Trachonitidis, Gaulonitidis, Batanæa, & Paneadis regionis. Ea tamen conditione, vt nec Archelaus regis nomen assumeret, nec quicquam quod testamento mãdassset, nisi approbante Cæsare, ratum esset Ioseph. libr. 17. Ant. capite 10. & libro 1. de bello Iud. 21. capite 21. Quamuis autem Cæsar Archelao Regis nomen dare noluerit, sed Ethnarcham eum Iudææ, Idumææ, & Samariæ fecerit libro 17. Antiqui. capite 1 tamen quia regia vrebatur potestate, & milites eum statim post mortem patris regem conclamarunt libro 17. Antiquit. capite 10. rex vulgo dicebatur, quam appellationem hoc loco Euangelista vsurpauit. Mirum autem videri potest, cur Ioseph tanquam rem nouam existimauerit, quod audierit Archelaum regnare: ideoque timuerit in Iudæam venire, cum audita Herodis morte facile credere debuisset aliquê eius in regnum filii successisse. Respondeo esse credibile Ioseph existimasse: aut neminem fuisse successurum, cum regnum nullo ab Herode iure fuisset occupatum, aut Antipam successurum, quem priore testamento regem pater designauerat, quemq; mitioris esse sciebat ingenii. Nam hæc vna potest esse causa, cur in Galilæam, vbi ille dominabatur, ab Angelo diuertere iubetur. Et si altera est certior, quod eũ de rege Iudæorum Christo ageretur, plus ab Archelao rege quam ex Antipa Tetrarcha timendum erat. Hæreticus interpres, Philippum placidissimi hominem ingenij, Galilææ Tetrarcham imperito errore facit. Sed cui licet facere Ministros, cur Tetrarchas facere non liceat?

Celsius in Harmonia

23. *Vt adimpleretur.*] Hoc testimonium nusquam in sacris literis iisdem verbis reperitur. Quæ res occasionem interpretibus varias quærendi interpretationes præbuit. Chrysostomus homilia 9. Theophylactus & Euthymius nullum ex iis, qui nunc extent, sed aliquem ex iis, qui perierint, prophetam citari dicunt, qualis fuit Nathan & Esdræ Prophetia, & aliorum, quorum scripta, & Chrysostomus, & Anastasius in Synopsi, & res ipsa periisse docent. At difficile creditu est prophetias, quæ non extarent, Euangelistam sine vlla, vt videtur, necessitate citasse, quamuis à Iuda prophetiam Enoch, quæ non erat, alia prorsus occasione citari videamus. Alij putant Euangelistam proferre testimonium ex prophetiis, quę extarent quidem tunc, sed in canone Ecclesiastico non essent, vt auctor operis imperfect. Alij citari Prophetas, id est, Prophetarum interpretes, qui ex canonicis prophetiis, licet expressum non esset, hunc tamen sensum elicerent, fore, vt Christus Nazaræus appellaretur, tria Prophetarum fuisse genera, alios quibus semper Spiritus Sanctus adesset; quales maiores fuerint, alios quibus non semper quidem, sed sæpe tamen adesset, quales Minores, alios qui Prophetę dicerẽtur, non quod futura prædicarent, sed quod, quæ à Propheris dicta essent, Spiritu Dei interpretarentur, qui in vetere testamento filij Prophetarum. 3. Regum 20. 35. & 4. Regum 2. 3. 5. 7. & 4. 38. & 5. 22. & 6. 1. & 9. 1. in nouo Prophetæ etiam appellentur. 1. Corinth. 12. 28. & 14. 29. 32. 37. Quæ in hac sententia de triplici Prophetarum genere dicuntur, nunc in quæstionem adhibere non vacat. Illud tamen dico, mihi hos interpretes non probare Euangelistam de huiusmodi tertianis Prophetis loqui, quorum testimonium nemo vnquam produxerit Apostolorum. Alij librum Iudicum capite decimo tertio, septimo citari putant, vbi dicitur. *Erit enim puer Nazæreus Dei ab infantia sua*, quod quemadmodum Samsone elctum fit, tamen in Christo, cuius Samson figura erat, Euangelista impletum esse dicat, sicut cæteras prophetias, verficulo decimo tertio & decimo quarto, ideoque non dixisse per Propheram, sed per Prophetas, quod liber ille non ab vno, sed à multis sibi aliis post alios succedentibus Prophetis scriptus fit. Repugnat huic interpretationi, quod Christus non fit dictus נזיר Nazaręus, vt Samson, sed נצרי Natzereus aut Natzareus, vt & ex crucis titulo. & ex veterum Hebræorum commentariis apparet. Alii ad Hiaiam referunt capite vndecimo, primo. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Heb. נצר germen, surculus, vnde nomen נצרי Natzareus dictum fit. Quam sententiam Hieronymus, & auctor operis imperfecti probabilem putãt. Alii nullum ex vno, sed vnum ex omnibus Prophetis testimonium afferri: omnes enim Prophetas Christum sanctum, imo sanctum sanctorum appellare, Danielis nono, vigesimo quarto: quod nomen נזיר Nazaræus, id est separatus, Deo consecratus significat. In qua tandem sententia Hieronymus conquiescit. Ego, siquid tamen meum valet iudicium, sic existimo voluisse Euangelistam odium huius nominis in honorem conuertere, & vnde Christus ridebatur, inde probare, verum illum esse Messiam. Vocabatur Christus à Iudæis per contemptum Nazaręus, sicut olim omnes Christianos à Gentilibus eodem contemptu vocatos fuisse constat, sicut & hodie בצרים ab Hebræis appellantur, idque multos impediebat, quo minus eum Messiam esse crederent. *Nunquid à Nazareth potest aliquid boni esse?* Ioannis primo, quadragesimo sexto. *Et nunquid in Galilæa venit Christus? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethlehem castello, vbi erat Dauid:* Ioann. 7. 41. 42. & rursum. *Nunquid & tu Galilæus es? scrutare scripturas, & vide, quia à Galilæa Propheta non surgit*, ibidem versiculo 5. Ergo voluit docere Euangelista id impedimento esse non debere, quo minus Christus

Vnde Christus Nazarænus appellatus.

Christus Messias crederetur. Nam etsi scriptura non est ex Nazareth Galilææ, sed ex Bethlehem Iudæ venturum testatur, Christum tamen non vocari Nazarænum, quod in Nazareth natus esset, sed quod in ea habitauerit, natum enim fuisse, vt antea dixerat, in Bethleem Iuda: quin potius nomen Nazarænum à Iudæis נצרי Nazarænus ab vrbe Nazareth vocatus fit. Respondeo id Euangelistam non ignorasse, sed contentum fuisse docere, illud ipsum nomen quod Christo à Iudæis per contemptum tribui solebat, à Prophetis illi honoris causa tributum fuisse, & eorum in ipsos calumniam retorquere. Secunda est, quod Nazareth non per צ sed per ז id est, non per ſ. sed per ζ. literam scribit. נצר autẽ id est, Nazaręus apud Isaiã, per ſ. scriptũ fit. Respondeo Græcos ſ. in ζ. facile mutare. Deinde nomen huius vrbis in vetere Testamento scriptum nõ reperiri, vt inde iudicare liceat, quibus Hebraicis literis scribi debeat. Postremo ex titulo crucis, & ex Hebræorum scriptis manifestum esse hanc vrbẽ ab Hebræis נצריה Natsareth vocatam fuisse, cum inde Christum נצרי Natsaræum appellarint. Græcos vero & Latinos asperitatem literæ fugientes Nazareth & Nazarenum appellasse. Tertia est, quod Euangelista non dicat dictum esse per Prophetam, sed per Prophetas, quasi fixum, vt ait Hieronymus, de scripturis testimonium non proferens. Respondeo non esse nonum, vt, cum vnius tantum Prophetæ testimonium producitur, per Prophetas scriptum dicatur. Cuius rei exempla sunt apud hunc ipsum Euangelistam, cap. 26. 56. & Ioan. 6. 45. & Act. 13. 40. & 15. 15. Similemque syllepsim paulo ante obseruauimus vers. 20. vbi defuncti esse dicuntur, qui quærebant animam pueri, cum solus Herodes defunctus significetur.

CAPVT III.

Mar. 1. a. 4. Luc. 3. a. 3. Isa. 40. a. 3. Mar. 1. a. 3. Luc. 3. a. 4.

IN diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, 2. & dicens: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum. 3. Hic est enim, qui dictus est per Isaiam Prophetam dicentem: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas eius. 4. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ, & mel siluestre. 5. Tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, 6. & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. 7. Vi-

Ioan. 1. a. 39.

dens autem multos Pharisæorum, & Sadducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? 8. Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. 9. Et ne velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham, dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. 10. Iam enim securis ad radices arborum posita est. Omnis ergo arbor, quæ non fa-

Mat. 1. a. 8. Luc. 3. d. 16. Ioan. 1. d. 26. Act. 1. b. 5. Mar. 1. b. 9. Luc. 3. a. 21.

cit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. 11. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni. 12. Cuius ventilabrum in manu sua: & permundabit aream suam: & congregabit triticum suũ in horreum: paleas autem comburet igni inextinguibili. 13. Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo. 14. Ioannes autem prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? 15. Respondens autem Iesus, dixit ei: Sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum. 16. Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt ei cœli: & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. 17. Et ecce vox de cœlis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Luc. 9. c. 35. 2. Pet. 1. d. 17.

IN CAPVT TERTIVM.

IN diebus autem illis venit.] Totos viginti tres & amplius annos, quibus Christus in Nazareth creditur habitasse, Matthæus, Marcus, & Ioannes prætermittunt, quia totum illud tempus silentio fere transegit expectans, dum triginta annorum, quæ doctoris ætas erat, accederet. Solus Lucas de eius pueritia pauca quædam attigit. c. 2. 40. 42.

In diebus.] Manifestum est triginta post, aut circiter annorum tempus significari, vt colligitur ex Luca c. 3. 1. qui hoc anno quinto decimo Tyberij Cæsaris factum scribit. Certum autem est, Christum quadragesimo primo, aut quadragesimo secundo Augusti anno natum fuisse, vt vers. decimotertio, c. primo dicimus, & constat ex omnibus historiis Augustum sex & quinquaginta annos imperasse. Itaque merito aliquis quærat, cum Matthæus dicat *in diebus illis*. בימי dies apud Hebræos accipi pro anno perspicuum est. Genes. 24. 55. Exod. 13. 10 Leuit. 25. 29. Iud. 19. 2. 1. Reg. 1. 13. Amos 4. 4 itemque pro tempore quamlibet etiam longo, Iud. 18. 1. Ezechiel. 38. 17. Itaque idem valet hoc loco, *In diebus illis*, ac si diceret, post aliquot annos, aut aliquanto post tempore, quod Chrysostomus homil. 10. & Strabus videntur indicare. Aut, vt ait Theophylactus, aliud sed culum significatur, quam in quo hæc scribebat Euangelista, vel, quod mihi magis placet, significatur tempus, quo adhuc in Nazareth Christus habitabat. Sic enim melius Euangelistæ verba cohærent. Dixerat namque c. 2. 25. *Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth*, & addit, *in diebus illis*, id est, eo ibi habitante.

Vnde dicitur apud Iudæos.

Venit.] Cur non ante venit? quia nondum triginta natus erat annos, ante quam ætatem nemini sacerdotis, doctoris aut prophetæ officium fungi licebat, vt & Hebræi tradunt, & ex 1. Paralipom. capite 23. 3. colligitur. Hæc enim eadem ratio fuit, cur Christus ipse ante tricesimum ætatis annum docere non cœperit. Neque vero significat Euangelista tunc primum Ioannem in desertum venisse, sed tunc primum in deserto sese ostendisse, pœnitentiamque cœpisse prædicare, vt paulo post docebimus.

Cur Ioannes appellatur Baptista.

Ioannes Baptista.] Risi, cum in hæreticorum legerem commẽtariis, Ioannem ideo Baptistam cognominatum, quod per eius ministerium sacramentum Baptismi Deus instituisset, quasi alios quam Christus, aut per alium quã per seipsum sacramenta nobis instituerit. Verum illum & impium & absurdissimum erro-

errorem vers. 11. refutabimus. Sciamus nunc Baptistæ cognomentum, vel quod primus baptizare cœperit, vel quod Christum baptizauerit, illi datum esse. Apparet autem eum honoris causa ita vocatum: omnibus enim persuasum erat, eum, qui baptizaret, virum esse sanctissimum. Ideo illi inferunt, *quid ergo baptizas, si tu non es Christus, nec Elias, neque Propheta?* Ioan. 1. 25.

Desertum Ioanis qualе fuerit. Beza in ann. tacit. Bucerus in Matth.

Predicans in deserto.] Multo vero magis ridicula est eorundem in hunc locum hæreticorum interpretatio, Ioannem non loco prorsus solo desertoque habitasse, sed in ciuitatibus, quæ erant in deserto iuxta Iordanem, quod non ideo desertum appellabatur, quod nullo modo, sed quod minus frequenter habiteretur: quemadmodum si hodie Hercyniam sylvam aut Vogesos montes desertum appellemus, & vt Heluetiam olim terram non incultam nonnulli scriptores Heluetiorum eremum vocauere, sicut Ioab *in deserto* mortuus esse dicitur, cum domi suæ mortuus sit, 3 Reg. 2. 34. Et vt Idumæa *desertum* vocatur. 4. Reg. 3. 8. & Psalm. 1. & vt Iosue 14. 61. tribui Iudæ sex ciuitates cum suis villis in *deserto* assignatæ fuisse dicuntur. Sic B. Virgo concepto Christo, in montana ad domum Zachariæ abiisse dicitur Luc. 1. 39. Denique si istis credimus interpretibus, Ioannis desertum paterna domus fuit, quæ in montana erat ciuitate. Valde scilicet de Ioannis honore solliciti id vnum vel repugnantibus scripturis agunt, ne Baptista monachus fuisse videatur, & tamen fuerunt iidem isti aliquando monachi. Sed ne violatæ religionis rei esse videantur, nolunt fuisse Ioannem, quod ipsi esse noluerunt. Falsas eorum & absurdas de hac re sententias vir nostro tempore eruditus, & non eadem modo fide, sed isdem etiam vitæ rationibus mihi coniunctus, insto opere docte, copiosèque refutauit. Nos commentarios scribimus, quibus satis erit ostendere, istos Euangelicos interpretes neque hunc locum, neque eos, vnde hic pender, intelligere. Fontem primum petamus. Manifestum est Euangelistam alludere ad locum Isaiæ. capite. 40. 3. quem & paulo post vers. 3. producit. *Vox clamantis in deserto.* Itaque necesse est, vt nomen deserti eodem modo hic & apud Isaiam accipiatur. Ait apud Isaiam quisquis dicit desertum, locum minus frequenter habitatum significare, prophetæ sensum penitus ignorat. Agebat enim de reditu filiorum Israel ex Babylonica captiuitate, in quam præcedente capite ducendos prædixerat, alludensque ad exitum ex Aegypto, vnde eos Deus per inuiam solitudinem infinitis difficultatibus superatis eduxit, & in Palæstinam intulit, viam illis per Iordanem, per desertum, per mare faciens, significat Deum eodem modo, quo eos ex Aegypto in terram Israel induxit, ex Babylone reducturum, nihil Deo, quominus id faciat impedimento esse posse. Eum enim populo suo per inaccessas solitudines, per montes, per rupes planissimam straturum viam, & vt de Annibale Alpes transiturus poeta quidam dixit, *Est cœlo qui pandat iter.* Hic litteralis sensus est. Mysticus ille, quo populus sub Diaboli tyrannide constitutus populo sub rege Babylonis captiuo comparatur, Christus cum Cyro, qui populum ad libertatem inuitat. 2. Paralipom. 36. 22. 23. & 1. Esdr. 1. 1. 2. Isai. 44. 28. & 45. 1. Ioannes cum præconibus Cyri, qui Iudæos ad reditum in patriam inuitant, & omnia necessaria ad superandas omnes viæ difficultates pollicentur. Hoc est, *parate viam Domino, & rectas facite semitas eius.* Hoc est, *erunt prauа in directa & aspera in vias planas*: vt & plana & recta via Deus cum populo suo transeat. Desertum autem, in quo Ioannes fuisse dicitur, deserto de quo Isaias loquitur, respondet. Isaias autem non de Heluetia aut de Hercynia loquitur sylua, sed de aspera & inaccessa penitus solitudine, quo magis miraculum, & Dei erga populum suum beneficium eluceat. In simili igitur solitudine, non in paternis ædibus Ioannes habitabat. Quod Lucas capite 1. 80. declarat. *Puer, inquit, crescebat & confortabatur spiritu, & erat in deserto vsque ad diem ostensionis suæ ad Israel.* Indicat enim ideo in deserto locis ab omni hominum conuictu remotum habitasse, vt vna cum ætate spiritu crescaret, qui in hominum frequentia raro augetur, sæpe minuitur, & capite 3. 1. 2. 3. *verbum Domini ad eum, in deserto factum fuisse* dicit, indeque prædicandæ pœnitentiæ & baptizandi causa in omnem circa Iordanem regionem venisse. Atque isti ciuiles interpretes illam ipsam circa Iordanem regionem desertum, vbi Ioannes habitauerit, fuisse dicunt. Non enim cæci vident Euangelistam disertis verbis dicere eum ex deserto, id est, ex intima solitudine in hanc regionem prodiisse. Quod si nihil vlius Euangelista significasset, ipse victus atque vestitus istos, si quid iudicij habuissent, docere potuit, in quo deserto Ioannes habitasset. Quid enim? an sacerdotis filius, isque vnicus, à parentibus tot expetitus votis, in paterna id est, nobis & locupiete domo, non alio vestitu quam pilis camelorum, non alio cibo, quam locustis, & melle sylucstri vtus fuisset? Ipsa epitheta vestis & cibi locum habitationis indicant. Cur enim camelorum potius, quam ouium pellibus, nisi quia in loco, vbi cameli, non oues erant, id est, longe ab vrbibus habitabat? Cur locustis, nisi quia in locis maxime desertis, maxime versantur? Cur cum dixisset mel, addidit sylueſtre, nisi quia domi non erat, vbi domestico melle vti posset, sed in solitudine, vbi non alium haberet cibum, quam mel, quod apes in rupibus, & truncis arborum confecissent, quale illud erat, quod intra petrarum fissuras Ionathas inuenit, 1. Regum 14. 27? Neque rationem isti intelligunt, cur in deserto Ioannes habitauerit, idque: nec quale desertum fuerit, possunt intelligere. Data lex Mosi fuerat in deserto, & quidem in monte prorsus inaccesso totos dies quadraginta ieiunanti. Mori quodammodo in deserto eandem oportebat, & nouam dari. Veniebat Ioannes in spiritu & virtute Eliæ Matth. 11. 4. Luc. 1. 13. oportebat exemplo Eliæ in deserto versari 3. Regum 19. 4. Veniebat, vt tantam præ se sanctitatem ferret, vt Messias videri posset, quo facilius crederetur negantis se, affirmanti Christum esse Messiam, oportebat ab oculis hominum remotum viuere, oportebat, & cibo, & potu, & vestitu, & habitationis loco qualis esset, ostendere (nam & ille philosophus eos, qui in solitudine viuerent, supra homines posuit) oportebat monachum esse. Nam & quidam istorum inde monachorum institutum natum scribit, quod voluerint homines externis rebus opinionem de se sanctitatis excitare. Successit euentus. Inde enim factum est, vt integræ ciuitates, simul atque iste cœpit ostendere, ad eum tanquam ad montanum aliquem Deum vi sendum effunderentur. *Quid exiistis in desertum videre? arundinem vento agitatam?* Matthæi vndecimo, septimo, Lucæ septimo, vigesimo quarto. Hic etiam arundo desertum ostendit. Cur enim arundinem eum deserto coniunxit, nisi quia in desertis locis, non domi nasci solet? Hinc factum, vt Christus, aut certe Elias putaretur, Ioannis primo, vigesimo primo. Hinc, vt illud Christi mereretur testimonium. *Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista* Matthæi 11. 11. Oportebat, antequam ad docendos populos accederet, ipse sese in solitudine, velut in monasterio, doceret. Notum enim est antiquum apud Augustinum prouerbium, Qui non fuit bonus monachus, non erit bonus clericus. Nam & Christus ipse, vt Hieronymus obseruauit, antequam doceat, sese in deserto modo quodam exercet. Matthæi quarto primo & multo: ergo melius veteres illi, quam noui illi interpretes scripturam intellexerunt. Omnes enim docent Ioan-

Petrus Cunij. de corruptelis verbi Dei.

Cur Ioannes in deserto vixit.

Aristot. 2. Pol. 3.

Epist. 70 ad Euangeliū.

Ioannem totam à prima pueritia vsque ad tricesimum annum ætatem in remota solitudine transegisse, Origen. homilia 11. & 15. in Lucam. Euseb. libro 9. de demonstrat. capite 5. Chrysosto. homilia 10. & 39. in Matthæ. & homil. 15. in Ioan. & in homilia de nativitate Ioannis Baptistæ, Cyrill. libro 2. thesaur. ca. 4. Hierony. contra Lucifer. & in epistola ad Rusticum Monachum, Prudent. in hymno ieiunantium.

In deserto Iudæ.] Multa deserta in scripturis legimus. Desertum Ziph. 1. Regum 23. 15. quod erat inter Occidentem & Meridiem longe à Ierusalem. Desertum Maon illi vicinum. 1. Regum 23. 24. Desertum Engaddi. 1. Reg. 24. 2. Desertum Pharan. 1. Reg. 25. 1. Desertum Idumeæ ad meridiem. 4. Reg. 3. 8. Cũ autem absolute desertum nominatur, desertum Iudæ intelligitur, vt Matthæ. 4. 1. & 11. 7 & 15. 33. Mar. 1. 3. 4. 12. 13. Luc. 1. 80. & 3. 2. nisi ex circumstantiis aliud intelligatur, vt Ioan. 3. 14. Addit tamen Matthæ. epitheton Iudææ, vt ab aliis discerneret. Erat autem hoc inter Orientem & Septentrionem citra Iordanem secundum fluuium. In extrema parte erat Aenon & Salim, vbi Ioannes baptizare solitus dicitur, Ioan. 3. 23.

Luc. 3. 4.

2. *Pænitentiam agite.*] Hoc est, *parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Relinquite errores & sequimini veritatem, discedite à malo & facite bonum.

Appropinquauit enim regnum cælorum.] Quidam hoc loco regnum cœlorum gratiam, fidem, renouationemque spiritus interpretantur, quod inter nos ipsos esse dicitur Lucæ 17. 21. Quod etsi non reprehendo, illud tamen magis probo, vt cœlum ipsum significetur, vt Matthæ. 25. 34. & Lucæ 13. 28. 29. & 23. 41. Est enim, vt mihi quidem videtur, tacita quædam allusio & antithesis ad exitum filiorum Israel ex Aegypto, & reditum ex Babylonica captiuitate in terram Chanaan, quæ illis promissa fuerat, quamque non dubium est cœli figuram fuisse. Perinde ergo est, ac si dicat, parate vos per pœnitẽtiam, id est, nolite Pharaoni, & Regi Babylonis, hoc est, Diabolo seruire, nolite libertati seruitutem, regno captiuitatem anteponere, quod quosdam olim ignauos & degeneres Iudæos fecisse legimus. 1. Esdræ. 1. 5. Appropinquauit enim iam tempus, quo in cœlũ, qui volent, ingrediantur. Simili oratione Iosue ad populum vsus est, cum in terram Chanaã post longam peregrinationem ingressus esset. *Sanctificamini*, inquit, *cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia*, Iosue. 3. 5. Appropinquare autem regnum cœlorum dicitur, quia cum ante clausum fuisset, paulo post mortem Christi erat aperiendum. Credimus enim, licet hæretici negent neminem ante mortem Christi in cœlum ingressum: quod non veteres solum auctores, sed Diuus etiam Paulus tam perspicue docet, Hebræor. 9. 8. & 11. 29. 40. Et miror istos aut tam esse cæcos, vt non videant, aut tam obtusos, vt non intelligant, aut tam impudentes, vt videntes, intelligentesque negare audeant. Quin Christus ipse docet. Cum enim dicit, *Non bibam ex hoc genimine vitis, donec bibam illud vobiscum nouum in regno patris mei.* Matthæi 26. 29. & Lucæ 22. 18. quid aliud significat, quam regnum Dei sua morte resurrectioneque patefactum? Latro melius, quam isti Euangelici homines intellexit. *Memento*, inquit, *mei, cum veneris in regnum tuum.* Lucæ 23. 42. quasi nondum vtique venisset, neque ante eum quisquam ingredi posset. Nempe crux Christi arca fuit testamenti, qua Iordanis vndæ diuisæ sunt, & ad promissam terram aditus patefactus, Iosue tertio, decimo sexto. Nam & nos per Iordanem, id est, per baptismum in cœlum ingredimur. Cur autem *regnum cælorum* potius, quam patriam aut cœlestem Ierusalem, vt Diuus Paulus, appellauerit, facilis ratio: voluit enim ad Iudæorum de futuro Christi regno expectationem alludere, volensque eam superare, addit *cælorum*, quasi dicat, vos terrenum expectatis regnum, ego cœleste appropinquare confirmo.

Ante mortẽ Christi nemo in cælum ingressus.

3. *Hic est.*] Euthymius hæc verba Ioannis esse putat. Esse autem Euangelistæ volentis Isaiæ prophetiam more suo ad Ioannem accõmodare, constat ex Marco 1. 1. & ex Luca tertio, quarto. *Vox clamantis*, hominis, aut vox clamans Hebraismo. Nam קול etiam Hebraice ambiguum est, intelligitur, audietur. Non solum Matth. eus, Marcus, & Lucas hoc Isaiæ testimonium ad Ioannem accõmodarunt, sed ipse quoque Ioannes testatur vocem esse clamãtis in deserto, Ioannis primo, vigesimo tertio. Quem locum & in commentariis ad Isaiam, & supra verticulo primo explicauimus. Nunc non explicandus, sed ad rem propositam applicandus est. Quod apud Isaiam dicitur de via in deserto paranda, hic dicitur de Iudæorum animis, qui cum incultis, & lapideis essent, iubentur eos pœnitentia colere, & emollire, humilitate explanare, fide dirigere, vt Christus per eos transeat, & secum in cœleste regnum ducat.

Ioan. c. 40.

4. *Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum.*] Miro studio tres Euangelistæ, Matthæus, Marcus, & Lucas Ioannis personam exprimunt, partim opinor, vt viri sanctitatem commendent, partim vt rationem tacite reddant, cur tantam de se Iudæorum opinionem concitauerit, vt ad eum visendum omnes vndique confluerent. verticulo quinto.

De pilis camelorum.] Hæreticis, hominibus scilicet elegantibus, omnia in Ioanne fœtent, locus, vestitus, victus. Ideoque omnia in illo permutant, vt olim in Ioseph Pharaonem fecisse traditur, vt dignus fit, qui in ipsorum conspectu appareat. Ex eius solitudine vrbes fabricantur: ex pilis camelorum, pretiosam illi vestem contexunt, locustas in marinos cancros conuertunt: reperti enim inter illos sunt, qui vestem ex pilis camelorum scutulatam, vndulatamque vestem interpretarentur, qua reges olim vsos legimus. Diuino factum consilio, vt omnes cognoscerẽt, quantum isti, qui sibi videntur sapere, haberẽt cerebri. Qui paulo inter eos prudentiores sunt, vestem ex crudis camelorum pellibus confectam fuisse dicunt, mirime tamẽ singularem, quali monachi & eremitæ vti soleant, sed vulgarem & vsitatam, eum enim fuisse pauperum eius regionis communem habitum. Qui sapientissimi, singularem fuisse vestem negare non audent, riderí quippe nolunt, docent tamen Ioannem ea veste non vsa religione, sed sola necessitate vsum fuisse. Omnes istorum interpretationes minime obsteris Euangelistarum verbis consensuque refellunt. Cur enim omnes Ioannis habitum describunt, nisi quia singularis, quia nunquam visus, nunquam auditus erat? Cur nisi, vt viri sanctitatem commendarent? Cur populi ad eum confluunt, nisi vt de virum & sanctum audiant, & monstrosum habitum videant, suo nimirum concursu istorum stultitiam refutantes? Cur signate dicunt Euangelistæ vestem ex pilis camelorum, zonam autem pelli eam fuisse, nisi quia vestis pellicea non erat? Erat quidem zona singularis, sed minus singularis, minusque aspera & horrida, quam vestis, nam etsi ex cruda & pilosa pelle fuisse credendum est, tamen notum erat. Eliam similem aliquando gestasse, quarto Regum primo, octauo, & consuetudini congruebat, vt paulo melior esset zona, quam vestis. Omnes enim homines pretiosiore zona, quam veste vti solent. Zona igitur cum ex cruda pilosaque pelle fuerit, qualem fuisse vestem credendum est, nisi horridum, aculeatumque cilicium? Quem habuisse semper pœnitentiæ fuisse scimus. Genes. trigesimo septimo, trigesimo quarto. 2. Regum 21. 10. 3. Regum 21. 27. 4. Regum 6. 30. 1. Paralip. 21. 16. Iudith quarto, nono, Paralipomenon quarto, decimo tertio, Ier. 4. 8. & 6. 26. & 49. & 37.

Vestimentũ Ioannis quale fuerit.

37.& 49.3. Postea in Ecclesia tamquam arma, vt ait Hieronymus, pœnitentiæ vsurpatum. Isti quid sit non intelligunt. Sponsionem enim fecerim neminem vnquam neque Lutheranum, neque Caluinianum, ex quo à Domino illuminati sunt, cilicio vsum fuisse. Multi certe & graues auctores vestem Ioannis cilicium interpretantur, Emissenus homilia prima, de Ioanne Baptista, & Anselmus in hunc locum: ratioque ipsa persuadet. Conueniebat enim vt qui pœnitentiam prædicabat, pro veste pœnitentiæ habitu vteretur.

Lutherani & Caluiniani hostes cilicij.

Quales locustas quibus Ioannes vescebatur. Saulterelle, vide Canis. loco citat.

Esca autem eius erat locusta.] Græce ἀκρίδες, quæ locustæ Latine proprie dicuntur, genus notum insecti, humiliter plerumque & saltando volitans, vnde & Gallice nomen habet. Nonnulli, vt dixi, hæreticorum marinos cancros interpretantur, quos captos cum aliis piscibus piscatores ad Iordanis ripam B eiicerent, quod, quia lege immundi erant Leuit. vndecimo, vendere non possent, Ioannes vero colligeret, eisque, quamuis repugnante lege, vteretur, vt Euangelicam, iam tum libertatem doceret, quæ nullum eiborum discrimen admitteret. Quis enim dubitat Ioannem Baptistam Lutheranum aut Caluinianum fuisse? Miror equidem tam ingeniosos homines non Phasianas potius ex locustis aues, quam marinos fecisse cancros, cum eadem vtrumque facilitate, eademque impudentiæ arte fieri potuissent. Et vero nomen Græcum ἀκρίδες non magis cancros, quam perdices aut Phasianos significare potest, & illis vescens Ioannes, neque legem violasset, & minus eremita esse videretur, quod isti solum volunt. Illud etiam miror homines impudẽtes, qui tantopere quadragesimam nostram exhorrescunt, non timuisse, ne pro vna quadragesima duas, alteram ex Christi ieiunio, alteram ex Ioannis cancris faceremus. At non omnes Catholici locustas insectum animal interpretantur, fateor, sed quia non malo, vt isti scripserunt animo, vt Ioannis sanctitatem extenuarent, sed quod cibum nobis inusitatum & horrendum esse scirent, digni sunt excusatione. Nec enim ignoro quosdam iam olim auctores herbas, nescio quales, interpretatos Euthymio & Theophylacto referentibus, alios pyra sylueſtria, alios arborum, frondium que summas partes, quæ ἀπὸ τῶν ἄκρων εἶδον, quod extremæ sunt ἀκρίδες appellentur, vt Nicephoro placuit libro primo capite decimo quarto, Sed hi ipsi, si legissent locustas animalia insecta apud Orientales vilissimo quidem, sed tamen esui fuisse, quod Plinius libro 11. capite vigesimo nono, & Plutarch. in symp. scribunt, & ex Aristophane poeta colligitur, de illis hunc locum exposuisset. Certe si in cibo non fuissent, non eas Moses Leuit. 11. 22. inter mũda animalia quibus vesci licebat, numerasset. Nos quia non vidimus, abhorremus, æque profecto, si non vidissemus, ab esu limacum, fucorum & formicarum abhorreremus. Et tamen alicubi vix alium in hospitio cibum, quam limaces inuenias. Et fucis qui vescerentur, sæpe ego vidi, & apud Indos formicas in deliciis esse, & Plinius scribit, & ex nostrorum, qui illic sunt, literis intelligimus. Atque ita hũc locum omnes fere veteres auctores sunt interpretati, Origenes homilia 11. in Lucam, Hilar. can. 1. Ambr. libro secundo in Lucæ caput tertium Chrysost. homilia secunda in Mar. Auctor imperfecti, hom. 3. Augustin. lib. 3. confess. cap. 31.

In Achaem.

Quale mel Ioannis.

Mel syluestre.] In regionibus calidioribus tanta apum copia esse solet, vt cũ alueariibus capi non possint, in sylua suolent, & aut in arborum truncis, aut in rupium fissuris mellificent. Vidi ego in Bætica homines pauperes, qui hoc ex sylua suis colligendo, vendendoque melle quæstum factitarent. Id in Palæstina multum fuisse credendum est, & quia calida & fertilis erat regio, & quia Deus sæpe vocat terram lacte & melle manantem. Exod. 3. 8. 17. & 13. 5. & 33. 3. & Leuit. 20. 24. Numer. 13. 28. & 14. 8. & Deu. 6. 2. & 11. 9. A &26.9.15.&27.3.&31.20. Iosue quinto, sexto: & quia ex facto Ionathæ, primi Regum decimo quarto, vigesimo septimo manifestum est, mel à rupibus ꝛuera fluxisse. Quod autem quidam boni etiam auctores tradiderunt mel fuisse amarum, & ori insuaue, expertus non credo. Sapit quidem plerumque naturam florum, quibus apes pascuntur, & arborum, in quarum truncis cõfectum est, semper tamẽ est mel, id est, dulce. Minus etiã probabile est, quod Suidas, & alii nonnulli auctores putauerunt hoc nõ mel, sed nescio quem rorem fuisse, quo Ioannes, sicut olim in deserto populus, alitus sit.

6. *Et baptizabantur ab eo in Iordane.*] Absurdissima hoc loco est hæreticorum interpretatio, baptizabantur, id est: docebantur: prædicabat enim, inquiunt, baptismum pœnitentiæ. Marc. 1. 4. Luc. 3. 3. Baptizare enim illis est docere verbum Dei, bene oblitus sum addere, purum putum. Sic isti boni doctores septem sacramenta in duo, duo in verbum, verbum in fidem, fidem in hæresim, hæresim in atheismum, id est, in nihil resoluunt. Fallor, nisi propterea in Iordane, & in AEnon, vbi aquæ multæ erant, Ioannes baptizabat, quia loqui sine aqua non poterat. Et propterea Diuus Paulus dicit se non esse missum ad baptizandum, sed ad Euangelizandum, quia baptizare & Euangelizare idem est, & tamen istos asinos mundus hodie audit, & admiratur. Alii aqua quidem baptizasse concedunt, & quidem ita, vt verum baptismi sacramentum instituerit, nulla re à Christi baptismo distinctum. Recte Tertullianus dixit semper Christum inter duos latrones, id est, inter duos hæreticos crucifigi. Nesciunt hæretici tenere medium. Sed hunc posteriorem errorem C ver. 11. refutabimus. 4.

Caluini in Har. & alii.

Noua hæreticorum alchymia.

1. Cor. 1. 17.

Hæresis inter duas vbi versatur.

Consitentes peccata sua.] Hic non refutandi, sed deridendi hæretici sunt, qui longissimis hoc loco commentariis in Ecclesiasticam confessionem inuehantur, quasi ex hoc à nobis potissimum loco probetur. Fortes fine aduersario viri, & Andabatarum more irrito in tenebris ictu vires fatigantes. Quis enim vnquam Catholicus tam fuit indoctus, vt ex hoc loco Confessionis probaret sacramentum? Illud affirmamus eos, qui ad baptismum Ioannis veniebãt, nõ generaliter solũ, vt isti putant, sese peccatores esse confessos fuisse. Quis enim se peccatorem non confiteretur? sed specie etiam sua quemque peccata, vt veniam & remedium peterent, declarasse. Hoc enim est confiteri peccata sua. Quod Euan- D gelistæ, non tanquam rem vsitatam, quæ ab omnibus fieret se peccatores esse dicentibus, sed tanquam nouam, singularem, & admirabilem narrant. Vere namque nouum, & admirabile fuit, vt homines arrogantes non solum sese peccatores, sed tales etiam aut tales peccatores esse confiterentur. Quod si vellemus illorum in interpretandis scripturis licentiam imitari: multo profecto melius ex hoc loco confessionem nos, quam illi sacramentum baptismi probaremus. Nam si Ioannis & Christi baptismus idem est, necesse est, vt qui Christi baptismum accipiunt, confessionem etiam adiungant. Sane quidem, inquiunt illi; sed ante baptismum, E quemadmodum in vetere Ecclesia factũ accipimus. Nam qui à Ioanne baptizabantur, non post, sed ante baptismum confitebantur. Nos quidem id credimus, sed vos boni viri non probatis, & si vellemus captare verba, contrarium ex verborum contextu probaremus. Nam & hoc loco, apud Marcum capite primo, quinto, prius est, *baptizabantur*, deinde *Consitentes peccata sua*. Nec est ἐξομολογούμενοι, confitentes, cum ante confessi essent: sed ἐξομολογούμενοι confitentes, quasi post baptismum confiterentur. Sed malumus fideles & simplices, quam subtiles & contentiosi videri interpretes.

Qualis erat confessio peccatorum apud Ioan. Baptist.

7. *Videns autem multos Pharisæorum & Sadducæorum.*] Duo hominum genera, qui plurimum apud Iudæos gratia,

gratia, & auctoritate valebant. Quibuscum perpetuum Christo bellum fuisse animaduertimus, simulque cum Scribis infra, capite 5. 20. & 16. 11. & 22. 23. & 23. 13. De his nihil in veteri Testamento legimus. Genus enim erat non officij & potestatis, quales sacerdotes & Scribæ, sed hæresis non multo ante Christi tempore introductæ, vt ex Iosepho illo antiquo, & ex illo altero Ben Gorionis colligitur, quales hodie sunt Ministri & Superintendentij, & similia nomina nuper inuenta eorum, qui nulla vocati auctoritate, docendi, regendique populi officium vsurparunt. Vtrosque inter alias Iudæorum sectas Iosephus describit libro decimotertio. Anton. capit. 9. & 23. & libr. 17. capit. 1. & 18. capit. 2. & libro 1. de bello Iudaico capite 7. & Epiphan. libr. 1. Panar. Pharisæos quidam quasi expositos oculis hominum, id est, conspicuos & illustres dictos putant, quod phylacteria sua dilatarent. Matth. 23. 5. & amarent salutationes in foro, ibidem versiculo septimo, & Luc. 20. 46. Nam פרש exponere, explicare, expandere significat. Alij quasi פרושים exponentes legem, quod ex Iosepho colligunt, qui eos scripturarum interpretatione nobiles fuisse tradit. Melliusque possent ex altero Iosepho Ben Gorionis colligere libro quarto, capite sexto: sed hos Grammatica refellit, non enim vocantur ab Hebræis פרישיבי expositores, sed פרישיבי expositi, aut separati. Itaque Hebraismus ponus credo, qui vt ait Baal Haruc, homines docent Pharisæos dictos esse, quasi à cæteris hominibus ob insignem eruditionem & sanctitatem separatos. Hoc enim significat etiam פרש sicut Nazaræi olim à נזר quod est, separare, dicti fuerant. Et à Latinis, qui aliqua re insignes & nobiles sunt, viri egregij, eximij, & singulares appellantur. Sadducæos à צדק iustitia, quasi homines iustos, Epiphanius hæres. 14. & Hieronym. in comm. in capit. 23 Matth. dictos putant. Pharisæi quasi Catholici à Iudæis habebantur. Itaque publice docendi munus, & auctoritatem habebant, Christi etiam testimonio confirmatam. *Super cathedram Moysis sederunt Scribæ, & Pharisæi*, Matth. 23. 2. Obiecto semper Scribas Pharisæis anteponi, fortasse quod antiquiores, & diuinæ institutionis essent. Nam Pharisæi humano instituto introducti fuerant. Sadducæos, tanquam hæreticos, Iudæi habebant, vt Act. 23. 6. manifestum est, eosque Iosephus Lutheranis & Caluinistis simillimos facit superbos, seditiosos, principum gratiam captantes, incredulos. Nam neque resurrectionem, neque animorum immortalitatem, neque spiritum credebant. Neque aliud quidpiam, quod non sensu aut ratione manifesta comprehenderent. Marc. 12. 18. Actor. 5. 17. & 23. 8. In eo etiam similes, quod nullas admitterent non scriptas traditiones, & ex sacris ipsis libris quos vellent, approbarent: quos vellent, reiicerent. Itaque solum Moysis Pentateuchum, tanquam à Deo dictatum, recipiebant: cæteros homines fuisse, erraque potuisse. Quæ causa fuisse creditur, cur eos Christus de resurrectione disputans, non aliis testimonius, quam Pentateuchi, cum alia clariora essent, coarguerit. Matth. 22. 31. 32. Quæ sunt que tamen & Pharisæi & Sadducæi fuerunt, mirum videri potest tão aperte à Ioanne exceptos verbis, vt progenies viperarum appellauerit. Ratio, quæ à nonnullis affertur, quod voluerit Ioannes eorum mores populo audiente grauiter reprehendere, vt Christus potius, quam illos minime bonos magistros sequeretur: mihi non placet. Alio enim tempore id erat agendum, non tum, cum vt ab eo baptizarentur, confitentes peccata sua supplices veniebant. Melius Origenes tomo sexto, in Ioannem, Chrysostomus homilia vndecima, Auctor imperfecti homilia tertia, & Theophylactus in commentariis respondent, coguouisse Ioannem eos non sincero, sed ficto fi mulatoque animo venisse. Quod & eorum meri- A bus valde congruit, qui etiam à Ioanne reprehensi simulate vbique & tentandi causa Christum interrogant, vt infra, capite 16. 1. & 19. 3. & 22. 16. 18. 35. Marc. 7. 5. & 19. 2. & Luc. 20. 21. 23. Ioann. 8. 6. & ex hoc loco facile quoque colligitur. Addit enim, *Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ*, quasi dicat, ostendite rebus ipsis vos non simulate, sed simpliciter huc accedere. Cur ergo accedebant, si simulate? Respondet Origenes tomo sexto, in Ioannem, ne impij & veluti hæretici à populo haberentur, cuius magna de Ioanne erat opinio. Id confirmatur ex capite vigesimoprimo, vigesimosexto. Vbi propterea non audent dicere baptismum Ioannis ex hominibus esse, *quia timebant turbam. Omnes enim sicut prophetam habebant Ioannem.* Eodem prorsus B metu, quo nonnulli hodie, maxime hæretici Catholicam frequentant Ecclesiam, ne, quod sunt, esse videantur.

Quis & vnde dicti Pharisæi & Sadducæi.

Luthera. & Caluinistis Sadducæis similes.

Cur Ioannes in vbi versiones inuectus.

Hæreticorũ ex ref. sicut ait.

Progenies viperarum.] Ambrosius libro secundo in Lucam, capite tertio, non tam reprehensionem, quam laudem hanc esse putat: quasi lauder, quod cum viperarum filij sint, parentes tamen suos non imitentur: sed ad pœnitentiam veniant. Sed & ex verbis & ex modo dicendi, & ex simili phrasi, qua Christus, capite vigesimotertio, trigesimotertio, non laudando, sed reprehendendo vsus est, perspici potest, non laudem, sed reprehensionem esse, eamque grauissimam. Est autem Hebraismus יוליד אפעי *filij viperarum*, id est viperæ: quia enim filij parentibus plerumque similes sunt, vt viperes appellet, filios viperarum vocat. Et *vos*, inquit Christus, C *implete mensuram patrum vestrorum*. Matth. 23. 32. Alienum esse arbitror multa hoc loco de vipera philosophari, cum sensus appareat. Viperam omnium bestiarum venenosissimam esse certum est. Act 28. 4. 6. Nam cum Paulus extremo digito à vipera morsus, non statim inflatus concidisset, pro Deo ab incolis habitus est. Summam ergo Pharisæorum, Sadducæorumq; malitiam nocentissimo animali comparat, eam præsertim, quæ in ea mundiandis, & quasi mordendis sanctis viris consistit: quæ Pharisæis & Sadducæis tam propria, quam viperæ venenum erat, quemadmodum Hieronymus in 30. ca. Isaiæ, & Gregorius homilia 20. in Euangel. interpretantur. D Quamquam Ambrosius, & alij ad prudentiam referunt. Nunc hæretici sunt viperæ.

Cur Pharisæis cum ex parte compar.

Quis demonstrauit vos fugere à ventura ira?] Quis docuit vos huc venire, vt remedium ad fugiendam futuram iram quæretis cum viperæ potius quam homines sitis: quasi dicat, id non ex vobis, sed ex diuina gratia prouidentiaque profectum est, vt Chrysostomus & Ambrosius interpretantur, vel, quis demonstrauit vos fugere à futura ira: nisi conicientia ipsa vestra, quæ vos intus damnat, & cogit remedium quærere? quis enim docere vos potuit, qui omnes docetis, à nemine docemini? sicut Adamo Deus dixit, *Quis indicauit tibi quod essis nudus?* Genes. 3. 11. Aliqui Latini codices legunt, *Quis demonstrabit?* quæ lectio si Græcorum codicum auctoritate confirmari posset, valde mihi quidem placeret: quia & sensus esset melior, quasi diceret, Militibus quidem, & publicanis, & turbis salutis à me remedium simpliciter petentibus, ostendi, Luc. 2. 11. 12. 14. vobis autem hypocritis, qui simulato animo petitis, quis demonstrare poterit? Nemo. Nec enim qui morbum celat, curari à medico potest: & quia Christus c. 23. 33. eadem vsus sententia, per futurum loquitur. *Quomodo fugietis?* Et quamuis nihil existimem temere corrigendum, tamen ἐκφεύξεσθαι pro ἐκφεύξετε facile legi, aut scribi potuit.

A ventura ira? Bernardus serm. 20. in Psal. & ser. in c. Mat. 19. per iram, pœnitentiam videtur intelligere, quasi sensus sit: Quis docuit vos pœnitentiam refugere? Alij excidisse Ierosolymitanum intelligunt. Sed non dubito, quin æternam damnationem futuram iram

iram appellet. Et quia saluti & regno cœlorũ, quod appropinquare dixerat, opponitur, & quia quod hic Matthæus venturam iram vocat, Christus ca. 23. 33. iudicium gehennæ appellat.

8. *Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.*] Græca cõstructio καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας, id est, ostendite vos non simulate venire. Fructus pœnitentiæ dignos appellat omnia externa signa, ex quibus vera animi pœnitentia cognosci potest, quales sunt lacrymæ, præteritorum peccatorum detestatio, bona opera præcedentibus contraria.

9. *Et ne velitis dicere intra vos.*] Facilius est hoc loco sensum interpretari quam verba. Nam sensum quidem hunc esse constat. Nolite contenti & securi esse, quod filij estis Abrahæ, quasi id satis vobis ad salutem futurum sit: Operibus vobis opus est. Et si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Ioann. 8. 39. Verba autem Græca sunt obscura, μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Ne existimaueritis dicere, aut ne visi fueritis dicere in vobis ipsis. Quod insuetum dicendi genus est, & de medio, vt opinor, sumptum: sicut & illud Lucæ 3. 8. μὴ ἄρξησθε λέγειν, *ne coperitis dicere*: quod idem valet, ac si diceret, desinite dicere: sicut Gallice, *ne vous mettez point à dire*, &, *laissez de dire*: & Hispanice, *Dexados de dezir*. Credendum est autem idem hoc loco Matthæum alio verbo dicere voluisse, Ne videamini dicere, id est, ne ostendatis vos dicere, filij Abrahæ sumus: Ne ostendatis vos contentos esse, quod vos filios Abrahæ dicere positis: Ne sitis contenti nomine, sed digna nomine opera factaque adhibete, *Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite*. Hanc vim habent tria illa verba, magno, vt mihi videtur, delectu ab Euangelista vsurpata, δοκεῖν videri, λέγειν dicere: vtrumque enim verbum opponitur veritati, & ἐν ἑαυτοῖς in vobismetipsis, id est, non rebus & factis sed opinione & verbis docentes vos filios esse Abrahæ. Eodem sensu D. Paulus videtur verbum δοκεῖν vsurpasse ad Heb. 4. 1.

Potens est Deus lapidibus.] Veros significat lapides, ex quibus non minus potest Deus filios Abrahæ suscitare, quam potuit Adam ex terra. Euam ex latere Adam Genes. 2. 22. filium Abrahę Isaac ex mortua iam vulua Sarę Genes. 15. 4. 5. & Roman. 4. 19. Eo enim Euangelista videtur alludere. Simul tamen spectat ad vocationem gentium, ex quibus Deus, quasi & rudibus & impolitis lapidibus filios Abrahæ, id est, fideles facturus erat, vt Hieronymus, & omnes veteres auctores interpretantur. Nihil magis distat à vita & ratione, quam lapis. Nihil difficilius, quam ex lapidibus homines, aut simile quidquam facere. Vius ergo est in exemplum re omnium difficillima, vt doceret, nihil Deo esse difficile, vt capite quarto, tertio. *Si filius Dei es, dic, vt lapides isti panes fiant*: Et Lucæ decimoseptimo, quadragesimo, *si hi tacuerint lapides clamabunt*: Et Deuteronom. 32. 13. *vt sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo*. Quod autem Remigius refert dixisse quosdam, Ioannem hæc dicentem eos demonstrasse lapides, quos olim Hebręi Iordanem traiicientes in sempiternum monimentum erexerunt, Iosu. 4. 7. non est creditu necessarium, & nimis sententiam restringit. Illud malim obseruari, suscitare filios, Hebraicam esse locutionem הקים בנים, quæ plus quam gignere significat, nempe, gignere, vnde videntur gigni non posse. Sic frater viuus fratri mortuo semen suscitare dicebant, quod mortuus quodam modo gignere videretur Genes. 38. 8. Deuteronom. 25. 5. 6. Ruth. 4. 10.

10. *Iam enim securis ad radicem arboris posita est.*] Quinque hoc loco sunt verba translata, ideoque difficilia. Securis, radix, arbor, exscindi, in ignem mitti. Arborem hominem significare manifestum est, vt infra, capite duodecimo trigesimotertio, *aut facite arborem, bonam, & fructus eius bonos, aut arborem malam, & fructus eius malos*, & Lucæ decimoter-

A tio, 6. quid cætera significent, non ita est facile. Nam securim quidam verbum Dei, & virtutem Euangelij, radicem vniuscuiusque fidem interpretantur, vt Irenæus libro quinto capite decimoquinto, & Hieronymus in comment. Alij securim mortem, radicem vitam, vt Athanas. quæst. 43. & alij quorum Euthymius meminit. Alij securim Christum, vt Gregor. homil. 20. in Euangelia. Mihi facilis videtur esse sensus. Securim vocat diuinum iudicium, quod omnia ad vinum resecat, vt ex circumstantiis apparet, *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, exscindetur, & in ignem mittetur*. Securis ergo vocatur terribilis, & præcisa illa sententia, *Ite maledicti in ignem æternum*, capite 25. 41. Arbor hoc loco est Iudæus, de

B illis enim loquitur: radix est Abraham, ex qua omnes Iudæi, tanquam diuersæ arbores, erant propagati. Probat enim Ioannes non debere eos contentos esse, quod filij essent Abrahæ, neque in radice sua confidere, quæ paulo post exscindenda sit. Confidant in Christo & bonis operibus, quæ exscindi non possunt. Hæc apte ad hunc locum hærent. Atque ad hunc ferme modum Hilar. Chrysostom. & Theophylact. intelligunt. Illud tamen videtur esse difficile, quomodo Abraham exscindendus esse significetur. Respondeo Ioannem non dicere: ipsam radicem exscindendam esse, sed arborem, quæ non fecerit fructum bonum. Cur ergo securis ad radicem ponitur? non vt ipsa radix, sed vt ab radice,

C hoc est, radicitus arbores præscindantur, quo sensu ipsa etiam radix quodammodo præsciditur. Dicuntur autem Iudæi ab Abrahamo, quasi à radice sua, præscindi, quando diuina sententia declarantur non esse vere filij Abrahæ, quod non eius fidem, operaque fuerint imitati: *Non enim, qui semen sunt Abrahæ, omnes filij, sed Isaac vocabitur tibi semen, id est, non qui filij carnis: ij filij Dei, sed qui filij sunt promissionis*, Romanor. 9. 7. 8. & Galat. 4. 28. Cur igitur nunc securis ad radicem posita dicitur, quasi ante non esset? Nam & ante, qui fidem & opera Abrahæ non imitabantur, non minus quam non exscindebantur. Testes sunt Dathan & Abiron, Numero. 16. 31. testes tot millia in deserto prostrata, Numer. 26. 65. 1. Corinth. 10. 5. Respondeo propterea nunc exscindi, non ante, quoniam ante aliquid iuuabat Iudæos

D esse filios Abrahæ secundum carnem: quia propterea lex illis data est, quæ aliis gentibus non est data, & poterant facilius per legem, quam sine lege salui esse, vt docet D. Paulus Romanorum tertio, 1. 2. *Quid ergo amplius Iudæo est, aut quæ vtilitas circumcisionis? Multum per omnem modum. Primum, quia credita sunt illis eloquia Dei*. Post Christi autem aduentum nihil prorsus iuuat, quia Euangelium non magis illis, quam cæteris gentibus prædicatur. *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem Baptistam*: post Ioannem autem Baptistam, *regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*. 11. 12. Itaque si Abrahamum non imitentur, exscindunturà radice, & in ignem mittuntur, id est, non magis filij Abrahæ, quam gentes iudicantur. Gentes autem exscindi non dicuntur,

E quia nunquam in radice fuerunt: id est, nunquam filij Abrahæ secundum carnem.

11. *Ego quidem baptizo vos in aqua.*] Ego, qui homo tantum sum, aqua vos tantum baptizo, & corpora solum lauo.

In pœnitentiam] Vt pœnitentiam agatis, per eamq; præparati eum recipiatis, qui post me venturus est. Monet enim vos baptismus meus, vt quemadmodum aqua corpus abluit: ita vos curetis animos vestros à peccatorum maculis abluere.

Qui autem post me venturus est.] ἰσχυρότερος, qui post me venit: significat enim iam natum esse, propeque aduentare, id est Christus.

Fortior me est.] ἰσχυρότερος, potentior, maiorisque virtutis est, ita prorsus, vt dignus ego non sim eius calceamen-

ceamenta portare, id est, vel vilissima in re illi seruire. Eandem sententiam alij Euangelistæ Marc. capite 1. 7. Luc. capite 3. 16. & Ioan. capit. 1. 26. 27. diuersa phrasi expresserunt: nec enim ipsa Ioannis verba, sed sensum recitare voluerunt. Sensus autem idem est, quia vtraque phrasi abiectissimum declaratur ministerium: quemadmodum si Gallice quis diceret, non sum dignus portare tibi librum: alius vero: non sum dignus ingredi in scholam tuam, vterque diuersa phrasi idem significaret, se non esse dignum, qui discipulus eius sit. Ea phrasis, qua Matthæus vtitur portare calceamenta, aut ὑποδήματα sandalia, aut soleas, sumpta est ex Hebræorum consuetudine, qui sacratiorem locum ingressuri calceos ponebant, quod nunc Turcæ & Africani faciunt, vt Exodi 3. 5. & Iosue. 5. 15. perspicuum est. Qui ergo illustriores erant, puerum habebant, qui calceos, cum posuissent, portaret, quemadmodum nunc apud nos post viros paulo nobiliores vilissimus puer crepidas portat. Ad eam consuetudinem Matthæus allusit. Alij vero Euangelistæ ad formam calciatus: nam in calidioribus regionibus calcei soleis tantum inferne constabant, superne ligabantur vinculis, quæ à Græcis ὑποδήματα, à Latinis crepidæ dicebantur. Itaque soluendæ erant, antequam extrahi possent. Ex parte igitur totũ significatur, id est, ex vinculorum solutione tota excalceatio: sicut Galli dicunt, non sum dignus illum excalceare. Itaq; quod Cosmas Græcus auctor scribit, quemadmodum in Græca Catena citatum inuenio, corrigiam illam, quam Ioannes se soluere non posse dicit, coniunctionem humanæ diuinæque in Christo naturæ esse, quam nemo soluere, nemo enodare, nemo explicare possit: generationem enim eius quem posse enarrare? magis mysticum, quam literale est. Hic ergo tanto me fortior, ac maior, quia non homo tantum, sed etiam Deus est, baptizabit vos Spiritu sancto & igne, id est, non solum corpora, vt ego aqua: verum animos etiam vestros effuso Spiritu sancto purgabit, diuinoque inflammabit igne. Hic huius loci verus & simplex sensus est, quemadmodum, vt postea dicemus, omnes auctores veteres

De Ioannis baptismo contra hæreticos.

explicarunt. Neque longiore opus fuisset commentario, nisi noui hæretici, sicut alia multa, ita etiam hunc locum peruersissima interpretatione depra-

D uassent, Ioannes, inquiunt, baptismi sacramentum instituit, à Christi baptismo nulla re diuersum, nisi quod alia dabatur manu: vterque ex aqua, vterque ex Deo, vterque in pœnitentiam, vterque in remissionem peccatorum, vterque in nomine Christi, vterque eandem fidei confessionem requirebat, vterque eadem doctrina tradebatur, neque à Ioanne Christus alium baptismum, quam suum recipere voluisset. Vtinam possemus tam breues esse, quam cupimus, sed cum de fide agitur, genus quoddam perfidiæ est, aut hęreticis parcere, aut nimis esse breuem. Si certi essemus fore, vt breui tempore Scholas Theologicas in lucem ederemus, ad eas lectorem mitteremus, vbi iam diu satis, vt arbitror copiose, hunc errorem refutauimus. Qui eundem Io-

Non idem Christi & Ioannis baptismus.

E annis & Christi baptismum fuisse putant, neque quid hoc loco Ioannes dicat, neque cur dicat, vllo modo videntur intelligere. Quorsum enim de baptismo Christi mentionem inferret, nisi vt ex diuersa baptismi conditione diuersam personæ suæ, & Christi conditionem probaret? Persuasum habebant Iudæi fore, vt Christus cum veniret, baptizaret, Ioan. 1. 25. videbant baptizare Ioannem, incipiebant dubitare an esset Christus. Propterea mittunt ad eum sacerdotes & Leuitas, vt interrogent, *Tu quis es?* & de baptismo eum eo disputent, Ioannis primo, decimonono, vigesimoquinto. *Existimante autem populo* (inquit Lucas) *& cogitantibus omnibus in corde suo de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, respondit Ioannes dicens omnibus, ego quidem aqua baptizo, veniet autem fortior me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius, ille vos baptizabit Spiritu sancto & igne*. capite 3. 15. 16. Probat vtique ex effectu baptismi se non esse Christum, quod ipse sola aqua, Christus Spiritu sancto, ipse corpora, Christus animos lauet. Non loquitur, inquiunt hæretici, de Christi in aqua baptismo, sed de effusione Spiritus sancti die Pentecostes. Esto, de illa loquatur, negari tamen, nisi impudenter, non potest, de Christi quoque in aqua baptismo loqui, de quo Christus ipse dicit. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*. Ioannis tertio, quinto. Nam quod istorum quidam negant, eo loco agi de baptismo, tam est absurdum, vt refutari non debeat.

B Baptismus Christi ex aqua & Spiritu sancto, sicut homo ex corpore & animo constat. Ioannis baptismus ex sola aqua constat, neque enim, vt ipse testatur, confert Spiritum sanctum; non igitur idem est. Præterea, cum Ioannes dicit. *Ille vos baptizabit Spiritu sancto & igni*, manifestum est ex Ioannis capite tertio, quinto, intelligendum esse, *non tantum aqua*, quasi dico. Ille vos baptizabit non tantum aqua; sed etiam Spiritu & igne; ergo è contrario cum dicit, *ego baptizo vos aqua*, eadem particula, *tantum*, intelligenda est. Quod si ita est, baptismum suum Christi baptismo longe inferiorem facit. Hanc etiam vim habet illud epitheton, ἰσχυρότερός μου *fortior ac potentior me*, cur enim potentiorem potius, quam meliorem, sanctiorem, maiorem appellauit; nisi

C quia probare volebat, se non posse per baptismum suum facere quod ille facturus erat? Præterea Ioannes dicit se baptizare in pœnitentiam Marc. 1. 4. Luc. 3. 3. Actor. 19. 4. ideoque baptismus pœnitentiæ vocatus est, quod de Christi baptismo nusquam legimus. Quia nimirum baptismus Ioannis non iam acta, sed vt ageretur; baptismus Christi non vt ageretur, sed iam acta pœnitentia conferebatur. Ioannes non dicitur prædicare pœnitentiam & baptismum, sed baptismum & pœnitentiam, aut quod idem est, baptismum pœnitentiæ, quia baptismus præcedebat, pœnitentia sequebatur: de Christi autem baptismo Petrus non dicit, baptizetur vnusquisque vestrum, & pœnitentiam agat; sed *pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum*, Actor. 2.

D 38. quia baptismus sequebatur, pœnitentia præcedebat. Non idem igitur erat. Quod autem clarius potest testimonium esse, quam quod ij, qui Ioannis baptismum acceperant, iubentur interim à Paulo baptizari? Actorum decimonono, quinto. Negant nonnulli ex istis bonis interpretibus Ephesios, quos Paulus denuo baptizari iubet, Ioannis baptismum accepisse. At illi affirmant: Vtris magis credemus? Interrogati enim à Paulo, *In quo ergo baptizati estis?* Respondent, *In Ioannis baptismate*. Interpretantur homines acuti baptizatos fuisse baptismo Ioannis, id est, doctrina Ioannis imbutos; baptizari enim est illis docere. Primum quidem ab illis exigimus, vt aliquo exemplo doceant baptismum accipi pro doctrina; nec enim illis, tantis scilicet sectatoribus verbi Dei, nisi verbo Dei nouam istam Grammaticam probantibus, volumus credere: quod hactenus non fecerunt. Petiissent à nobis, vnum illis locum obtulissemus, quem si animaduertissent, magna nobis confidentia iam diu obiecissent. Interrogat Christus principes sacerdotum, Matthæi 21. 25. 26. *Baptismus Ioannis vnde erat, ex cœlo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se dicentes, si dixerimus e cœlo dicet nobis, quare ergo non credidistis illi?* De baptismo interrogati, quasi baptismus & quidem ille Ioannis, de quo disputamus & doctrina idem essent, de doctrina respondent. At homines cauti non quid Christus interrogaret, sed quorsum intenderet, considerarunt. Sciebant enim doctrinam non quidem eandem, sed coniũctam cum baptismo esse oportuisse. Nam cum intelligerent neminem, nisi à Deo missum ba-

Baptismus in sacris litteris nusquam pro doctrina ponitur.

D ptiza-

ptizare potuisse, esseque baptismum diuinum doctrinæ testimonium, videbant se baptismum probare non posse, doctrinam repudiare. Baptismum in sacris literis pro igne, pro morte, pro afflictione positum legimus pro doctrina non legimus. Si Ambrosium legissent, magnum se auctorem sententiæ suæ habere existimarent. Sic enim libro primo de Spiritu sancto capite tertio, loquitur, *Ergo isti* (Ephesij) *quia nec in Christi nomine, nec cum fide Spiritus sancti baptizati fuerant; non potuerant accipere baptismatis sacramentum. Baptizati sunt itaque in nomine Iesu Christi, nec iteratum est in his baptisma, sed nouatum.* At Ambrosius non negat illos fuisse baptismo Ioannis baptizatos, sed baptismi sacramentum accepisse, quod iterari non potest. Vnde potius sequitur, Ioannis baptismum, quem accepisse illos confitetur, cum sacramentum non fuerit, à Christi baptismo, quod sacramentum erat, fuisse diuersum, vt paulo post ex eodem Ambrosio demonstrabimus. Alij baptizatos baptismo Ioannis concedunt; iterum vero baptizatos negant. Quos non minus quam alteros Lucæ verba redarguunt: *His* (inquit Actor decimonono, quinto,) *Auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu.* Iam dixerant se Ioannis baptismate baptizatos. His autem audiris, non in nomine Ioannis; sed in nomine Iesu; id est, non Ioannis, sed Christi baptismum recipiunt. Quid clarius dici potuit? quid vero est, *His auditis?* cum audissent ex Paulo, alium esse Ioannis, alium Christi baptismum, nec baptismo Ioannis homines Christianos, sed pœnitentes, & catechumenos fieri, *Ioannes* (inquit versiculo quarto,) *baptizauit baptismo pœnitentiæ populum, dicens, in eum, qui venturus esset post ipsum vt crederent, hoc est, in Iesum. His auditis baptizati sunt in nomine Iesu.* Interpretatur hæreticus baptizatos in nomine Iesu, id est, Christi doctrina instructos fuisse. Sed & iam probauimus baptismum nunquam accipi pro doctrina, & ex ipsorum opinione, atque ex hoc ipso loco manifestum est. Si enim baptizari, fuit doceri, non potuerunt Ioannis baptismum sine baptismo Christi recipere, quia, vt isti dicunt, baptismus Ioannis & Christi ideo idem erat, quia eadem in vtroque doctrina tradebatur. Deinde si idem fuisset doceri, ac baptizari, non dixisset Lucas, *his auditis baptizati sunt*, Audire enim fuit doceri, & si doceri fuit baptizari, perinde est ac si dixisset, baptizati baptizati sunt, ridicula prorsus ταυτολογία. Deinde si doceri, fuit baptizari, ergo cum illi Ephesij secundo baptizati dicuntur, à Paulo sunt baptizati. Nam ab illo docti sunt, ut Lucas manifeste indicat, non fuisse à Paulo baptizatos. *His auditis baptizati sunt, & cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos.* Si à Paulo baptizati fuissent, non dixisset, *Baptizati sunt, & cum imposuisset illis manus Paulus*: sed cum illos Paulus baptizasset, & manus eis imposuisset. Denique cum eodem loco bis baptizati fuisse dicantur, primum Ioannis baptismate, deinde, in nomine Iesu, cuius est iudicij idem verbum in eodem loco positum diuersa significatione interpretari? Error sua ipse arguitur nouitate. Nam antequam noui illi Euangelistæ venirent, nemini in mentem venerat dicere, Ioannis & Christi eundem fuisse baptismum; contra vero non interrogati, non vlla coacti disputatione, omnes quotquot fuere veteres auctores negauerunt, Iustinus quæst. ad Orthod. 37. Tertullianus in libro de bapt. Origen. libr. 5. in epistol. ad Romanos capite sexto, & tomo sexto, in Ioann. Optatus libro quinto, aduersus Parmenianum, Chrysostom. homilia decima, in Matthæ. & homilia prima, in Mar. Auctor imperfecti, homil. 3. Ambros. libro 2. in Luc. capit. 3. & in præfat. in Psalm. 37. & serm. 16. in Psalm. 118. Athanas. quæst. 134. Gregor. Nazian. in oratione in sancta lumin. Basilius exhortatione ad baptismum, & in oratione de baptismo Ioannis, Hieronym. aduersus Luciferianos, Cyrillus Alexandrinus libro secundo, in Ioann. capit. 57. Augustin. sexcentis pene locis, illustriores indicabo, libro secundo, contra literas Petiliani capite 37. & libro 3. capite 56. libro 5. de bapt. contra Donat. capite 9. 10. 15. in Enchir. capite 49. epistola 48. Gregorius homilia 20. in Euangel. vt posteriores Bedam, Theophylactum, Oecumenium, Anselmum prætermittam. Poetas nobis Prudentium, & Iuuencum aliquis obiiciat, qui vterque baptismum Ioannis Christi baptismo videntur æquiparare. Peccata enim remisisse dicunt. Possem respondere, non subtiliter, sed poetice locutos: sed non opus est poesi sententiam excusare, cum possimus in bonam partem interpretari. Multi enim veteres auctores eodem modo locuti sunt, qui iidem tamen negant eundem Christi atque Ioannis fuisse baptismum, in quibus Basilius in hom. de baptismo Ioannis, Chrysostom. homil. prima in Matthæum. Augustin. libr. 5. de baptismo contra Donat. cap. 10. Gregor. homilia 20. in Euangel. Beda in 3. cap. Luc. Theophylact. hoc loco. Dicunt enim, baptismum Ioannis datum fuisse in pœnitentiam in remissionem peccatorum: Luc. 3. 3. non quod per illum peccata remitterentur; sed quod ad pœnitentiam excitaret: per pœnitentiam vero aut tunc, aut post Christi accedente baptismo remitterentur. Propterea non legimus Ioannis baptismum remissionis peccatorum, sed baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum appellatum, quia non per illum, sed per subsequentem, aut præcedentem pœnitentiam peccata remittebantur. Nec opus est cæteris hæreticorum argumentis respondere, & quia non scholas, sed commentarios scribimus; & quia adeo infirma sunt, vt ipsa per se confirmata veritate concidant. Eodemque consilio illas quoque quæstiones, quæ à Theologorum potius scholis petendæ sunt, prætermittimus, Num Ioannis baptismus fuerit sacramentum, num certa verborum forma datus, num ad veterem, an ad Euangelicam legem pertineret, & si quæ sunt similes.

Et igni.] Sunt qui ignem hoc loco purgatorium interpretentur, quo homines post mortem quodammodo baptizantur, id est à peccatorum maculis, si quas ad huc habent, abluuntur, vt Orig. tract. 9. in Matth. & homilia 24. in Luc. & Hilar. & Hieronym. hoc loco. Sed dubium non est, quin per ignem Spiritus sanctus significetur. Coniunctio enim, &, hic non est coniunctiua, sed explicatiua. Addita autem est explicatio, vt non qualiscunque Spiritus sancti communicatio, sed illa illustrissima, quæ die Pentecostes specie ignis facta est, significaretur. Argumentum est, quod cum Christus de solo baptismo aquæ agit Ioann. 3. 5. hanc explicationem non addit.

13. *Tum venit Iesus à Galilea in Iordanem.*] Cur Christus à Ioanne, dominus à seruo baptizari voluerit, vnam ipse versicul. 15. rationem declarat, vt iustitiam omnem impleret; alias valde probabiles antiqui Theologi tradiderunt. Primam, vt hac ratione testimonium Christo de cœlo præberetur, vt Hieronymus ait. Hac enim potissimum de causa Ioannes iussus est baptizare, vt confluentibus vndique ad eum populis Christum illis ostenderet. Secundam, vt Ioannis baptismo auctoritatem daret. Tertiam, vt eare ad suum baptismum homines alliceret, & vt ait Augustinus, ne homines grauarentur ad baptismum domini venire, cum non grauaretur Dominus venire ad baptismum serui. Quartam, vt aquas suscipiendo baptismo sanctificaret, Epiphanius in Anachor. Addere possum vt voluisse Christum, antequam doceret, quodammodo initiari, & (vt ita dicam) se ipsum Christum docturus, Christianus fieri, si quo modo Ioannis baptismus facere Christianum poterat, quia viam ad Christum præmonstrabat. Illud certũ, non necessitate vlla agende pœnitentiæ baptismum accepisse eum, qui peccatum non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius; sed potius, vt peccata nostra in desertum, sicut olim hircus, de portaturus in pœnitentiæ & peccatorum baptismo peccatoris personam indueret.

Cur Christus à Ioanne baptizari voluit.

14. *Ioannes autem prohibebat eum.*] Prohibebat, quia sciebat eum baptismo non indigere, & quia, si non indigens baptizari vellet, se tamen, vt illum baptizaret, merito indignum iudicabat. Hoc est. *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* ex quo perspicuum est, Ioannem Christum, quis esset, cognouisse. Quod manifestius ex Ioann. est capit. 1. 29. 30. *Altera die vidit Ioannes Iesũ venientem ad se, & ait, ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic est, de quo dixi, post me venit vir, qui ante me factus est.* Vnde nascitur quæstio, quomodo idem Ioannes vers. 33. dicat. *Et ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare, ille mihi dixit, super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, ille est qui baptizat in Spiritu sancto & igni.* Nostri hæretici pene hæreticum D. Ioannem faciunt, quasi antequam de descensu Spiritus sancti doceretur, non satis firmam de Christo opinionem habuerit. Augustin. quem Strabus & Lyranus secuti sunt, cognouisse quidem ante esse Christum; sed non cognouisse eum sibi potestatem in igne baptizandi soli reseruaturum, donec Spiritum super eum vidit descendentem. At iam dixerat, *Ille vos baptizabit Spiritu sancto & igni.* Itaque melius, vt mihi videtur. Chrysostomus homilia decima sexta, in Ioannem. Euthymius & Theophylactus, Ioann. 1. 33 semper eum redemptorem Dominum que, & quicquid erat cognouisse, cum ad eius aduentum in vtero etiam matris exultasset, sed de facie non cognouisse, antequam ad baptismum veniret, cum Christus in Nazareth, & in Aegypto, ipse in solitudine totam ante vitam transegisset. Simul autem atque vidit, diuino afflatu cognouit illum ipsum esse, quem natum sciebat, quem post se venturum, & in Spiritu & igne baptizaturum prædicauerat, quem admodum olim Samuel, vt ait Rupertus auctore melior sane dignus tempore, certo sciebat inter filios Isai vnum esse, qui in regem vngendus erat, cum neminem eorum de facie cognouisset, & simul atque Dauidem vidit. Deo inspirante, eum esse cognouit primo, Regum decimosexto, duodecimo. Nam eorum non probo sententiam, qui columbam super Christum, antequam baptizaretur, venisse dicunt, Euangelistarum, vt mihi videtur, verbis repugnantibus. Quorsum ergo Ioanni à Deo dictum est, *super quem videris Spiritum descendentem, ipse est?* Respondet Hilarius libro sexto, de Trinitate id non Ioanni propter ipsum, sed propter adstantem populum dictum esse, vt diuino testimonio illum Christum esse doceret, quem antequam cognouisset, prædicauerat, ne quis, vt ait Chrysostomus, existimaret solius Ioannis testimonium diuino testimonio non confirmatum, aut cognitioni, aut familiaritati & gratiæ datum esse. Quid ergo Ioannes ex descensu Spiritus sancti & ex voce cœlitus audita cognouit? nihil noui, sed ea cognitio, quam ante habebat, & perfecta, & confirmata est, vt ait Beda & Rupertus in 1. cap. Ioannis.

Ioannes Christũ ante baptismũ agnouit.

Ego à te debeo baptizari.] Mihi opus est à te baptizari. Nam quod quidam propius ad verba verterunt, necesse habeo, plus quiddam mihi videtur significare. Colligunt nonnulli auctores ex hoc loco Ioannem postea à Christo baptizatum fuisse, tum ex illis etiam quæ sequuntur. *Sine modo.* Chrysost. Hieronym. Auct. operis imperfecti homil. quarta. Euthym. & Theophyl. hoc loco.

Ioannes à Christo baptizatus.

15. *Sine modo.*] Modo, cum nondum sum descensu Spiritus sancti, & voce de cœlo missa Christus declaratus, non tanquam Christus; sed tanquam vnus de cæterorum hominum numero, homo priuatus accedo; ideoque non debes recusare mihi, quod maior te sim, baptismum sicut cæteris, impendere. Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus, quod vero Auctor imperfecti quarto interpretatur. Sic id est, prius faciendo, quam docendo, *cœpit enim facere, & docere*, Act. 1. 1. subtile. Ego accommodate ad personas & rem subiectam interpretor. Sic, id est, dum maior à minore, dum dominus à seruo baptizatur.

Decet.] Quãuis non necessariũ sit; tamen conuenit. Opera, vt vocant, supererogationis.

Nos.] Quidam exponunt, *nos*, id est, omnes homines, qui docendi munus suscipimus. Malim sic, *Nos*, id est, me suscipiendo, re dando baptismo.

Implere.] Nihil prætermittendo, non solum ex iis, quæ necessaria, sed etiam ex iis, quæ factu vtilia, & decora sunt. Hæc enim vis est verbi.

Omnem iustitiam.] Sunt, qui legis iustitiam interpretentur, quæ in variis, vt loquitur D. Paulus, baptismatibus, & cæremonis externis consistebat, Hebr. 9. 10. quam Christus implere voluerit, sicut circumcidi voluit, quia non venit soluere legem, sed adimplere, Matthæi quinto decimoseptimo, vt Hieronymus & Euthymius quibus necesse est dicere, baptismum Ioannis veteris legis Sacramentum fuisse, quod multi de Schola Theologi magistrum secuti sunt, docuerunt. Melius D. Thomas qui vnus instar est omnium, neque Sacramentum fuisse, neque cæremoniam legis, sed medium inter legem & Euangelium, à Deo quidem, sed ad breue tempus institutam, vt Christus eiusque baptismus introduceretur, sicut Ioannes ipse inter legem & Euangelium, inter Prophetas & Christum medius fuit. Nomen ergo iustitiæ hoc in loco nec vllam partem veteris legis, neque virtutem vllam in præcepto positam, quamque obseruare necesse esset, significare arbitror; sed quicquid sancti viri virtuti & officio consentaneum est, etiamsi non facere sine peccato liceat. Hæc enim omnia indicant verba, quæ dixerat Ioannes, *Ego à te debeo baptizari*, quasi dicat, tu à me non debes, id est, non indiges ἀχρειοτέρου. Respondet Christus, etsi non oportet, tamen decet me abs te baptizari, vt impleamus omnem iustitiam, id est, vt non solum, quæ præcepta, sed etiam quæ honesta & sanctitati consentanea sunt, faciamus. Cur autem decuerit baptizari Christum, diximus versic. 17.

Ioannis baptismus non fuit sacramentũ veteris legis.

16. *Et baptizatus Iesus confestim ascendit de aqua.*] Ad uerbium *confestim* non temere, sed significanter addium esse constat ex Marc. capit. 1. 10. qui & ipse addidit. Quod Euthymius scribit ideo Euangelistam dixisse Christum statim ab aqua ascendisse, vt inter Christum & Ioannem alios homines, quid interesset, significaret; solitum quippe fuisse Ioannem cæteros in Iordane collo tenus immersos manu capiti imposita detinere, donec peccata sua confiterentur: Christum vero, quia peccatum quod confiteretur, non habebat, statim ascendisse, ab eo creditum ac dictum miror. Quod autem ait Chrysostomus, ideo statim ascendisse, vt significaret eos, qui baptizantur, statim à peccatis, quasi in nouam vitam, ascendere, morale est, & nos literalem quærimus sensum. Existimo igitur traiectionem esse, quales multas in nouo præsertim testamento animaduertimus. Et illud *statim*, aut *confestim*, non ad verbum ascendit, sed ad id, quod sequitur, referendum, & *ecce aperti sunt ei cœli*, aut sic esse verba copulanda, statim vt baptizatus est, ita vt vix è flumine ascendisset, aperti sunt ei cœli. Hunc esse sensum apparet ex Marco, & *statim*, inquit, *ascendens ex aqua* vidit cœlos apertos, id est, statim, vt ascendit, vidit. Ratio quoque docet hunc esse sensum. Nam, vt diceretur Christus statim post acceptum baptismum à flumine ascendisse, nulla causa erat. Quis enim dubitasset? aut quid iam baptizatus Christus in flumine fecisset? Vt autem diceretur statim post baptismum & ex-

cap. 1. 10.

& excesionem è fluuio apertos vidisse cœlos, non solum vtilis; sed etiam necessaria causa erat. Voluit enim Euangelista docere cœleste illud diuinumque testimonium ita cum baptismo nulla interposita mora fuisse coniunctum, vt nihil aliud expectasse videatur Deus, vt testimonium de Christo suum exhiberet; nisi vt baptismus, & Ioannis præcederet testimonium. Debuit enim hominis Deus, non Dei homo testimonium confirmare. Qui autem quærunt, cur Euangelistæ ascendendi potius, quam exeundi verbo vti fuerint, ignorare videntur terram aliorem esse, quam flumina. Lucas orante Christo apertos, & columbam descendisse narrat: itaque credendum est eum simul atque in terram euasit, sese in genua prouoluisse, vt reuerenter patris testimonium exciperet. Nam & filij bene instituti, dum ipsos parentes alloquuntur, caput aperiunt.

Et ecce aperti sunt ei cœli.] Ei, id est, Christo, vt ex huius loci contextu, & ex Marc. capite 1. 10. manifestum est. Credendum est omnibus, qui adstabant, apertos fuisse, id est, ab omnibus tanquam apertos visos fuisse, cum propterea vero simile sit apertos fuisse, vt omnes intelligerent & Spiritum sanctum, & vocem de cœlo descendisse. Sed Christo tantum aperti dicuntur, quia propter eum aperti sunt. An autem re ipsa, an sola specie aperti fuerint, magni non refert: sed quia quæri solet, dici debet. Chrysostomus de cœlis vbique non aliter, quam de cæteris corporibus sentiens, indicare videtur, apertos re ipsa fuisse. Auctor vero operis imperfecti, homilia quarta, & Hieronymus hoc loco, & in caput primum, Ezechielis non re vera, sed visu, quorum est sententia probabilior, & quia ad id, quod agebatur, efficiendum nihil referebat, vtrum re ipsa, an sola specie aperirentur, & quia non est credibile cœlorum soliditatem fuisse non necessario violatam, & quia similiter aliis locis aperti fuisse dicuntur, vbi re ipsa apertos non fuisse constat Genes. 7. 11. & Actor. 7. 56 vbi si re vera aperti fuissent, non solus Stephanus, sed omnes, qui aderant, apertos vidissent cum solus Stephanus vidisse referatur: & quia ibi è contrario claudi dicuntur: non re vera claudiuntur, cum aperti ante non essent, vt Deut. 11. 17. 3. Reg. 8. 25. 2. Par. 6. 26. 7. 13.

Cœli in baptismo Christi quo modo aperti.

Et vidit.] Plerique referunt ad Ioannem, quia Ioannes primo trigesimo tertio, dixit, *& ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, ille est, &c.* quod valde mihi coactum videtur, cum post initium versiculo decimoquarto, Ioannes non fuerit nominatus, & omnia quæ præcedunt, verba ad Christum referantur; & Marcus Matthæi interpres capite primo, decimo, dicat, *& statim ascendens de aqua vidit cœlos apertos, & spiritum, tanquam columbam descendentem super ipsum.* Quod autem dicitur Ioannis primo, trigesimo tertio, non est contrarium, quia, vt paulo ante diximus, non solum Christus, & Ioannes; sed omnes etiam qui aderant, apertos cœlos, & Spiritum descendentem viderunt; Christus, quia propter ipsum, Ioannes, quia hoc illi à Deo datum erat signum: alij, vt eo signo Ioanni crederent. Sed nimirum non omnes Euangelistæ omnia dicere voluerunt. Matthæus & Marcus, quia de Christo agebant, dixerunt eum Spiritum descendentem vidisse: Ioannes de Ioanne agans Ioannem vidisse dixit. Turbam, qui aderat, vidisse nemo dixit, quia de illa agebat nemo.

Sicut columbam.] Tertullianus libro de carne Christi, veram putat fuisse columbam, idemque D. Augustinum sensisse in libro de agone Christiano capite vicesimo secundo plerique existimant: quod ideo non credo, quia nec eo loco quicquam aliud Augustinus probat, quam verum fuisse corpus, quod longe aliud est, quam veram esse columbam, & multis alijs locis non veram columbam, sed columbæ speciem fuisse docet, quemadmodum omnes alij Auctores, quos legere memini, docuerunt, Ambrosius in præfatione libri tertij de Spiritu sancto, Augustinus, aut quisquis est, libro tertio de mirabilibus sacræ scripturæ, capitulo quinto. Quod eo est probabilius, quod omnes Euangelistas, quasi de industria, particula similitudinis vsos esse videamus, & quod ad id, quod agebatur, necessarium non fuerit veram esse columbam. Vtrum autem verum fuerit corpus columbæ speciem præ se ferrent, an ne corpus quidem re ipsa fuerit, sed quasi corpus esset, ita ab adstantibus visum; diuersa est quæstio. In qua Augustini probo sententiam, verum fuisse corpus, quia, si verum non fuissent, aut non ab omnibus visum esset, aut tot fuissent facta miracula, quot homines fuerunt, cum miraculum non in columbæ corpore, sed in oculis hominum fieret, quod non est temere concedendum. Illud tamen cauendum, quod Diuus Augustinus admonuit, ne existimemus sic Spiritum sanctum cum corpore columbæ; sicut filium Dei cum natura humana hypostatice vnitum fuisse; quod videtur Tertullianus existimasse; sed sicut angelos, vt ab hominibus viderentur, humana sæpe corpora sumpsisse legimus. Non sine causa à nonnullis quæsitum est, cur hoc loco Spiritus sanctus specie columbæ descendat; die autem Pentecostes specie ignis atque linguarum Actor. secundo, tertio, facilis ratio. Nunc in Christum descendit, non vt ascendat, quia ipse Deus erat, Deus autem ignis consumens est; non vt loqui doceat, quia diffusa erat gratia in labiis eius, sed vt testimonium de illo perhibeat. Qui autem testimonium perhibet, debet personæ, de qua loquitur, naturam, proprietatesque declarare. Dictum erat de Christo *arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet*, & quidem eo loco dictum erat, vbi de descensu in eum Spiritus sancti agebatur, Isaiæ quadragesimo secundo, primo, secundo, tertio. *Dedi spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet. Non clamabit, nec accipiet personam, nec audietur vox eius foris, Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet.* Dixit ipse de se Christus. *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde*, Matthæi vndecimo, vigesimonono. Columba mitissimum est animal, &, vt ait Cyprianus fine felle amarum, fine morsibus sæuum. Credo etiam speciem columbæ naturam, &, vt ita dicam, habitum Spiritus sancti declaratum, omnium largitor gratiarum Spiritus est, *diuidens singulis, prout vult*, 1. Cor. 12. 11. Columba gratiam, mansuetudinemque significat, amorem quoque Patris in Christum declarari suspicor, vt columbæ species voxque audita consentiant, *Hic est filius meus dilectus.* Est enim columba amantissimum animal, carmen semper amatorium immurmurans. Itaque sponsa illa Dei amantissima columba sæpe, quasi dilecta appellatur. *Columba mea formosa mea* Cantic. 2. 10. 14 *Soror mea, columba mea.* Cantic. 5. 2. *Vna est columba mea*, Cantic. 6. 8. Apostolis vero datus est Spiritus sanctus, quia indigebant, vt eos charitate inflammaret, & varijs linguis loqui doceret, ideo specie ignis atque linguarum datus est.

An vera fuerit columba in baptismo Christi

Tertullianus error de Spiritu sancto cum columba hypostatice vnito.

Cur Spiritus sanctus specie columbæ apparuit.

Et venientem super ipsum.] Christum, ἐπ' αὐτόν, super ipsum, pro ἐπὶ ἑαυτόν, super se. Solent enim aliquando Græci, sæpe vero Septuaginta, & Latinus interpres pronomina demonstratiua pro reciprocis ponere, quia eadem apud Hebræos vox עליו vtrumque significat. Vide 1. Regum 17. 39. & 23. 6. Cur Spiritus sanctus super Christum recens baptizatum descenderit, difficilis non est coniectura, & veteres Theologi Irenæus libro tertio, capite decimonono, Iustinus in Tryphon. Ambrosius in præfation. libri tertii, de Spiritu sancto, & Hieronymus quæstion. 2. ad Algasiam scriptum reliquerunt. Dixerat Isaias capite vndecimo, primo, secundo. *Egredietur virga de radice*

Cur in Christum baptizatum Spiritus sanctus descenderit.

radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus. Dixerat capite 42. 1. *Dedi super eum spiritum meum, iudicium gentibus proferet.* Dixerat capit. 61. 1. *Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me, ad annuntiandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, vt prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem.* Debuerunt impleri Prophetæ. Debuit Spiritus sanctus super Christum venire, & vt ait Ioannes cap. 1. 33. super ipsum manere, hoc est, requiescere, & quidem tunc, cum, vt annunciaret mansuetis, & mederetur contritis corde, prædicaretque captiuis indulgentiam & clausis apertionem, baptismo, quasi magisterio quodam initiabatur, vt omnes eum esse Christum intelligerent, de quo Isaias tam longo ante tempore vaticinatus. Itaque ipse Christus cum secundum illum Isaiæ locum in Synagoga legisset, addidit, *Hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris.* Luc. 4. 21. Aliam rationem Hieronymus, Chrysostomus, Euthymius, & Theophylactus afferunt, vt inde intelligeremus etiam nobis Spiritum sanctum, quamuis minime videantur, baptizatis dari. Sed hæc ratio minus conuenit, quia nos non per Ioannis, sed per Christi baptismum Spiritum sanctum recipimus. Certe altera melior, quia illud præcessit, hoc secutum est.

17. *Hic est filius meus dilectus.*] Marcus. ca. 1. 11. & Lucas, cap. 3. 22. dicunt, *Tu es filius meus.* Quæ ideo contraria non sunt, quia credendum est alios Euangelistas verba, alios sensum retulisse. Vtri autem verba, incertum; vero simile tamen est Marcum & Lucam verba recitasse, & quia plures sunt, & quia consentaneum fuit, vt in quem Spiritus sanctus descendebat, ad eum vox dirigeretur. Sicut in Transfiguratione, quia vox dirigebatur ad Apostolos, non dixit, Tu es filius meus: sed, *hic est filius meus dilectus.* Luc. 9. 35. οὗτος ἐστὶν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός. Hic est filius ille meus, ille inquam charissimus. Ostendit enim gemino articulo se non de quouis, sed de naturali, de vnico, de æterno, de sibi æquali filio loqui. Nam cæteri adoptione tantum filij sunt. ἀγαπητὸν, dilectum, aut quod amplius est, charissimum Athanasius in oratione aduersus Arianos, quod Deus ex Deo sit verbum, vnigenitum interpretatur. Hoc enim epitheto non apud Homerum solum, sed etiam in sacris literis vnigenitos filios solitos appellari; Genes. 22. 2. *Tolle filium tuum vnigenitum, quem diligis Isaac, & vade in terram visionis*, sicut ex contrario Ioan. ca. 3. 16. & 1. epistola 4. 9. *vnigenitum* posuit pro charissimo. *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.*

In quo mihi bene complacuit.] ὃν εὐδόκησα ad verbum, In quo placui. Sed noster interpres explendæ sententiæ causa, dandi casum addidit. Verbum est valde in sacris literis vsitatum, sicut & nomen εὐδοκία, inde deriuatiuum. Noster interpres εὐδοκεῖν soleuertere, sibi complacere, vt Matth. 12. 18 & 17. 5. Mar. 1. 11. Luc. 3. 22. & 12. 32. ad Col. 1. 19. 2. Pet. 1. 17. εὐδοκία autem beneplacitum, vt ad Ephes. 1. 9. aliquando bonam voluntatem, vt Luc. 2. 14. De quibus duobus verbis multa ab interpretibus disputantur, quæ etsi vera sunt, tamen non videtur eorum vim prorsus exprimere, sensumque complere. Græcum verbum à Septuaginta interpretibus introductum est, qui vbicunque fere Hebraice erat רעה verterunt εὐδοκεῖν, vt Psal. 39. 14. 43. 4. & 148. 4. Nec memini eos vspiam aliter vertere, nisi Isai. 42. 1. Quare ex verbo Hebraico רעה Græci verbi εὐδοκεῖν vis intelligenda est. רעה autem Hebraice cum multa significat, tum etiam aliquando placari reconciliari, in gratiam redire, vt Psal. 75. 8. *Nunquid in æternum proiiciet Deus, & non apponet vt cõplacitior sit adhuc* H. לרצות עוד, vt iterum reconcilietur. G. τοῦ εὐδοκῆσαι ἔτι, & Psal. 84. 1. *Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob.* H. רצית ארצך placatus est (autrecõciliatus) terræ tuæ, id est, populo tuo, vt Hebræi interpretantur, & quæ sequuntur, verba confirmant. Auertisti captiuitatem Iacob. G. εὐδόκησας κύριε τὴν γῆν σου. ergo hoc loco εὐδοκεῖν *in quo complacui*, vt nostri interpretis versionem retineam, non significat, quem vnice amaui, neque quo valde delector, neque, in quo conquiesco, vt nouimus quidam vertunt interpretes: sed, in quo, id est, per quem placatus ac reconciliatus sum mundo, hoc est, placari & reconciliari decreui. In quem cum intueor, omnem iram & offensionem pono. Voluit enim pater per vocem illam cœlitus missam declarare non tantum filium esse suum; sed quorsum etiam mitteret, vt libentius ab hominibus reciperetur. Alludit autem ad prophetiam Isai. 42. 1. *Ecce seruus meus suscipiam eum electus meus, cõplacuit sibi in eo anima mea.* רצתה נפשי. Cur autem hæc vox cœlitus missa fit, non est difficile rationem reddere. Columbæ species res erat muta, quæ multa significare poterat, addita vox est, quæ symbolum declararet. Sicut *accedit verbum*, inquit Augustin. *ad elementum, & fit sacramentum*, quia quod elementis obscure, id aperte verbis significatur. *Filius Dei* (inquit Hilar. can. 2.) *audito conspectus, monstratur, plebique infida & prophetis inobedienti testimonium de Domino suo mittitur & contemplationis, & vocis. Fide dignus est qui & audiuit & vidit.* Simile quiddam in Transfiguratione factum est Matth. 17. 5. & Luc. 9. 35. sed alia ratione, vt Apostolorum principes, qui, vt ait D. Paulus, quasi Ecclesiæ columnæ futuri erant, stabilirentur. Omnes veteres Auctores, iique maxime, qui aduersus Arianos disputarunt, aliam causam reddiderunt, vt Trinitatis mysterium declararetur, Patris loquentis, Filij testimonium recipientis, Spiritus sancti columbæ specie descendentis. Qualis au: quo modo facta vox, obiecurum non est, potuit Deus qui omnes humanas voces aere in humano ore formare solet, humanam vocem eodẽ aere fine ore formare, vt Marc. 9. 7. & Ioann. 12. 28. Exod. 3. 4. Act. 13. 15.

Significatio verbi complaceo, in scriptura.

Cur vox missa in baptismo Christi.

Tract. 80. in Ioan.

CAPVT IV.

TVNC Iesus ductus est in desertum à Spiritu, vt tentaretur à Diabolo. 2. Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. 3. Et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. 4. Qui respondens dixit: Scriptum est: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. 5. Tunc assumpsit eum Diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, 6. & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: Quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollẽt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. 7. Ait illi Iesus: Rursus scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. 8. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, 9. & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adorauerit me. 10. Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. 11. Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei. 12. Cum autem audisset Iesus, quod Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam:

Mar. 1. b 12. Luc. 4. a. 1.

Deut. 8. a. 3.

Psal. 90. a. 11. Deut. 6.

Deut. 5. b. 5.